

סודו של פרק לד בתהלים

יעקב נמון

1. פתיחה.

ראש הישיבה, הרב סבתו, לימד אותנו עיקרון, שכשפרק בתנ"ך מסודר ע"פ הא"ב זה נעשה על מנת שנשים לב דווקא ליוצא הדופן, לשינוי בסדר, ונמצא את הכוונה הנסתרת הטמונה בשינוי זה. הגמרא בברכות למשל, שואלת למה לא נאמר נו"ן באשרי, וגם דורשים חז"ל את הקדמת הפ"א לעי"ן במגילת איכה, ראש הישיבה הוסיף ודרש את הפרקים קיא וקיב בתהלים. במאמר זה ננסה לדרש את פרק לד בתהלים שקוראים אותו כל שבת במזמורים שלפני התפילה.

2. הפרק:

תהילים פרק לד

- א. לְדָוִד בְּשִׁנּוֹתָיו אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ:
- ב. אֲבָרְכָה אֶת ה' בְּכָל עֵת תְּמִיד תִּהְיֶה לְתוֹכִי בְּפִי:
- ג. בְּה' תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנוּיִם וַיִּשְׁמְחוּ:
- ד. גִּדְּלוּ לַה' אֶתִּי וְנִרְוַמְמָה שְׁמוֹ יִחְדּוּ:
- ה. דְּרָשְׁתִּי אֶת ה' וְעַנֵּנִי וּמַכֵּל מְגֻרֹתַי הִצִּילָנִי:
- ו. הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנִהְרֻוּ וּפְנִיָּהֶם אֶל יִחְפְּרוּ:
- ז. זֶה עֲנִי קְרָא נָה' שְׁמַע וּמַכֵּל צְרוּתִיו הוֹשִׁיעֵנו:
- ח. חֲנֻה מִלְּאָף ה' סָבִיב לִירְאָיו וַיַּחֲלֹצֵם:
- ט. טַעְמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה' אֲשֶׁרִי הֶגְבֵּר יַחְסָה בּוֹ:
- י. יִרְאוּ אֶת ה' קִדְּשׁוּ כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו:
- יא. כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעְבוּ וְדָרְשִׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב:
- יב. לָכוּ בָנִים שְׁמְעוּ לִי יִרְאֵת ה' אֲלֻמְדָּכֶם:
- יג. מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב:
- יד. נָצַר לְשׁוֹנֶף מָרַע וּשְׁפָתֵיךְ מִדְּבַר מִרְמָה:
- טו. סוּר מָרַע וַעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְּפֵהוּ:

- טז. עֵינֵי ה' אֶל צְדִיקִים וְאֶזְנוֹ אֶל שׁוֹעֲתִם:
 יז. פִּנֵּי ה' בְּעֵשִׂי רַע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זָכָרָם:
 יח. צַעֲקוּ נָה' שְׁמַע וּמַכֵּל צְרוּתָם הַצִּלָּם:
 יט. קְרוֹב ה' לְנִשְׁבָּרֵי לֵב וְאֵת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ:
 כ. רְבוֹת רָעוֹת צְדִיק וּמַכֵּם יַצִּילָנוּ ה':
 כא. שֹׁמֵר כָּל עֲצֻמוֹתָיו אַחַת מִהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה:
 כב. תְּמוֹתֶת רָשָׁע רָעָה וְשֹׁנְאֵי צְדִיק יֵאָשְׁמוּ:
 כג. פּוֹדֶה ה' נַפְשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֵאָשְׁמוּ כָּל הַחֲסִים בּוֹ:

3. פסוקים יוצאי דופן.

הפרק מסודר על פי הא"ב, אך ניתן להבחין בשלשה שינויים קלים: (1) האות ו' חסירה. (2) האות פ' חוזרת שוב בפסוק האחרון. (3) כל הפסוקים ללא יוצא מן הכלל מחולקים לשנים עם אתנחתא באמצע חוץ מפסוק ח' שבו מופיעה שלשלת במקום אתנחתא.

4. חלוקת הפרק.

אפשר לחלק את הפרק לשלשה חלקים מרכזיים, חלק ראשון (א-יא) - שבחים של דוד כלפי הקב"ה והודאה על הצלתו מאכיש (אבימלך) מלך גת בכך שעשה את עצמו כמשוגע, וכן קריאה לבני האדם לבטוח בה' ולעבדו ביראה. חלק שני (יב-טו) - דוד מוסר את הנוסחא לחיים טובים עם הדגשה על שמירת הלשון, וחלק שלישי (טז-כג) - על שכר הצדיקים והעונש לרשעים.

החלק השני והשלישי של הפרק נראים לא קשורים לעניין, מה עניין לשון הרע ועונש הרשעים לסיפור דוד ואכיש?

5. הסיפור שמאחורי.

ננסה להכנס אל תמונת המצב בה עומד דוד כשהוא אומר את הפרק הזה. הסיפור מתחיל בשמואל א' פרק כ"א, לאחר שיהונתן מזהיר את דוד על כוונת שאול 'להפטר ממנו', דוד בורח לנוב אל אחימלך הכהן, אחימלך נותן לו לחם

קודש ואת חרב גלית, ודואג האדומי יושב שם רואה ושומע...

עוד באותו יום דוד בורח אל אכיש מלך גת בחשבו כי שם ימצא מקלט. כשהוא מגיע - הוא מבין שכנראה טעה בכתובת, ובחסדי ה' הוא מצליח להמלט משם בכך שהוא עושה את עצמו כמשוגע. משם הוא בורח אל מערת עדולם, משם למצפה מואב, ומשם ליער חרת.

באותה שעה שומע שאול שדוד נתגלה (בהליכתו ליער חרת) והוא נזכר בו; מייד הוא כועס על עבדיו על שלא גילו לו את עניין ידידותו של דוד עם יהונתן בנו ומתמרמר באזניהם על כך שבנו הקים עליו את עבדו לאויב. באותו רגע מתעורר דואג האדומי ומספר לשאול את מה שראה ושמע. המלך שאול בזעמו שולח מייד לקרוא לאחימלך הכהן, ולבסוף, על אף טענותיו התמימות והצודקות שלא ידע כלל כי דוד הוא מורד במלכות (לשיטת שאול) ולהיפך, עוד בתמימות הוא טוען: "מי בכל עבדיך כדוד נאמן וכו'" - שאול מצווה: "מות תמות אחימלך, אתה וכל בית אביך!", שאול מבקש מהרצים הניצבים עליו להמית את כהני ה' והם מסרבים (שדרשו 'אכין ורקין') ואז המלך מצוה על דואג לעשות את המלאכה, ודואג האדומי אכן עושה אותה על הצד הטוב ביותר והורג בעצמו את כל הכהנים "מאיש ועד אשה, ומעולל ועד יונק ושור וחמור ושה לפי חרב", חוץ מאחד הבנים של אחימלך שמצליח לברוח ומגיע אל דוד.

דוד כאמור חוזר לא מזמן מהעיר גת, ושומע עכשיו את הסיפור המזעזע מפי אביתר בן אחימלך. דוד נזכר מייד בסיפור שקרה לפני שברח לגת, הוא נזכר באחימלך הכהן הצדיק שנתן לו את הלחם ואת החרב, והוא גם נזכר בדואג האדומי שישב שם בקרן זווית ועקב אחר ההתרחשויות בעין פקוחה, ואז - "ויאמר דוד לאביתר: ידעתי ביום ההוא כי שם דואג האדומי, כי הגד יגיד לשאול, אנכי ספתי בכל נפש בית אביך..."

נראה לומר שבשעה זו דוד אומר את המזמור. דוד משבח ומודה לה' על ההצלה מאכיש, אך הוא גם מבטא את רגשותיו כלפי דואג בשעה זו, ולמרות שזה לא כתוב, זה מה נרמז בפירוש בפסוקים.

6. הסבר הפרק ע"פ הסיפור שמאחוריו, ורמזים.

ראשית - דוד מדבר על לשון הרע שזה היה חטאו הפרטי של דואג, ועוד - חטאו הכללי יותר של דואג, ומה שהביא אותו לדברי הלשע"ר היתה מידת הגאווה שלו, שלפיכך הייתה כל תורתו מן הפה ולחוץ כמאמר הגמרא בסנהדרין קו: לכן דוד

מדגיש בכל הפרק את מידת הענווה שהיא זו שהצילה אותו מאכיש, ואילו את דואג תמית גאווותו - "ישמעו ענוים וישמחו", "זה עני קרא וה' שמע", "קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח וישע..."

גם בחלק האחרון של הפרק בו דוד מדבר על העונש לרשעים והשכר לצדיקים - מוזכרים שני פסוקים של עונש לרשעים, ושניהם כאחד רומזים לדואג - בגמרא בסנהדרין: "א"ר יצחק מאי דכתיב "גם אל יתצך לנצח"? (תהילים נב - הפרק על דואג) אמר הקב"ה וכו'...מאי דכתיב: "יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה"? - אמר הקב"ה לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה [יאמרו שמועות בבית המדרש משמו של דואג האדומי], אמר לפניו (דוד) - "יחתך ויסחך מאהל". ליהו ליה בנין רבנן ניהו לו לפחות בנים תלמידי חכמים] - (אמר דוד): "ושרשך מארץ חיים סלה"... "לכן אומר דוד בפרקנו בפסוק הראשון על הרשעים: "פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם" ארץ כנגד ארץ, וכמובן ש'זכר' האדם אלו בניו.

עוד כתוב בגמרא שם: "א"ר אמי: לא מת דואג עד ששכח תלמודו..." לכך רומז, אולי, הפסוק השני: "ושונאי צדיק יאשמו" - פירשו המפרשים - מלשון שיממון - שכח תלמודו, שכלו הפך להיות שומם מחכמה.

הגמרא (שם) גם אומרת שדואג לא חצו ימיהם: "תניא נמי הכי: 'אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם' - כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע... והרמזו בפרקינן: 2X34=68, ואומר דוד המלך: "מי האיש החפץ חיים" גימטריא = 68, אוהב ימים לראות טוב - נצור לשונך מרע"... אולי נרמז כאן שאם אינך רוצה להיות כדואג ואתה חפץ בחיים שלמים - לא חצי, כדואג, אלא לשאוף לחיים שלמים - נצור לשונך - ואל תנהג כדרכיו.

ובעניין סדר האותיות. גם הוא בא אולי ללמדנו שהפרק אכן מדבר על דואג למרות שהוא לא מוזכר בו בפירוש. שתי האותיות יוצאות הדופן - ו' וז' עולות ביחד (בגימטריה קטנה, 6 + 8) - 14, וגם המילה דואג עולה - 14. ואפשרות נוספת, לא בגימטריה קטנה: ח' בגימטריה רגילה היא 8, וביחד עם הו"ו - שוב - 14, וכבר הזכרנו שגם פסוק ח' הוא פסוק מיוחד כי אין בו אתנחתא.

ורמז נוסף - פרק נ"ב הוא הפרק שמדבר בפירוש על דואג, ומספרו (של פרק נב) בגימטריה קטנה $(2 + 5) = 7$, ולמרבית ההפתעה גם הפרק שלנו שע"פ מה שהסברנו - בהחלט קשור אליו, גם הוא בגימטריה קטנה $(4 + 3) = 7$, וביחד $(7 + 7) = 14$, שוב גימטריה - "דואג"!

"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".